

Türkiye’de Yetiştiriciliği Yapılan Sofralık, Kurutmalık Ve Şaraplık Üzümlerin Mevcut Durumu Ve Üretim Projeksiyonu

Araştırma Makalesi/Research Article

Ahmet SÜMBÜL^{1*} Ercan YILDIZ²

¹ Sivas Cumhuriyet University, Susehri Timur Karabal Vocational School, Sivas, Turkey

² Erciyes University, Faculty of Agriculture, Department of Horticulture, Kayseri, Turkey

sorumlu yazar: asumbul3188@gmail.com

Ahmet SÜMBÜL ORCID ID: 0000-0001-9510-0992, Ercan YILDIZ ORCID ID: 0000-0003-1445-2385

Yayın Bilgisi

Geliş Tarihi: 29.04.2022

Revizyon Tarihi: 27.04.2022

Kabul Tarihi: 27.04.2022

Doi: doi.org/10.55257/ethabd.1095080

Anahtar Kelimeler

Üzüm, Üretim miktarı, Üretim alanı,

Projeksiyon katsayısı

Keywords

Grape, Production amount, Production area, Projection coefficient

Özet

Türkiye, coğrafik konumu, iklimi ve toprak yapısı bakımından bağcılığa son derece elverişli kuşakta yer almaktadır. Eski bağcılık kültürüne sahip olan Türkiye'nin hemen hemen her bölgesinde üzüm üretimi yapılabilmektedir. Üzüm, insan sağlığı ve beslenmesindeki önemi ve değerlendirme şekillerinin çok yönlü oluşu ile üreticiler için diğer meyve türlerine kıyasla daha değerlidir. Bu çalışmada son on yıla ait Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre, Türkiye’de sofralık, kurutmalık ve şaraplık üzüm üretim alanları ve üretim miktarlarının projeksiyonunun hesaplanması amaçlanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre kurutmalık çekirdeksiz üzüm üretim alanı ve üretim miktarı pozitif yönde bir projeksiyon göstermiştir. Ancak sofralık çekirdekli üzüm, sofralık çekirdeksiz üzüm, kurutmalık çekirdekli üzüm ve şaraplık üzüm grubu negatif yönde bir projeksiyon göstermiştir. Çalışmada elde edilen projeksiyon sonuçları üzerine çevresel koşullar ile tüketici ve üretici tercihlerinin etkili olduğunu söyleyebiliriz.

Present Situation and Production Projection of Table, Dry and Wine Grapes Grown in Turkey

Abstract

Turkey is located in a zone that is extremely suitable for viticulture in terms of geographical location, climate and soil structure. Grape production may be done in almost every region of Turkey, which has an old viticulture. Grape is more valuable for growers compared to other fruit types due to its importance in human health and nutrition and the versatility of evaluation methods. In this study, it is aimed to calculate the projection of production areas and production amounts of table, dried and wine grapes in Turkey, according to the data of the Turkish Statistical Institute (TUIK) for the last ten years. According to the results obtained, the production area and production amount of dried seedless grapes showed a positive projection. However, table seed grapes, table seedless grapes, dried seed grapes and wine grape groups showed a negative projection. We can say that environmental conditions with consumer and grower preferences are effective on the projection results obtained in the study.

1. GİRİŞ

Türkiye'nin gen merkezleri içerisinde bulunduğu coğrafik konumu ve sahip olduğu ekolojik faktörlerin elverişli olması nedeniyle bağcılık, ülkemizde en etkin şekilde yürütülen tarımsal faaliyetlerden biridir. Üzüm, farklı iklim ve toprak koşullarına yüksek adaptasyon yeteneği, çok çeşitli kullanım alanları ve farklı değerlendirme şekilleri yanında yüksek besin değeri ile ılıman ve tropikal iklime sahip bölgelerin önemli ticari ürünlerinden biri olma özelliğini sürdürmektedir (Çelik, 2006). İnsan sağlığı ve beslenmesindeki öneminin yanı sıra, değerlendirme şekillerinin de çok yönlü oluşu üzümün değerini daha da artırmaktadır (Adınır, 2011).

Ülkemiz, kültür asmasının (*Vitis vinifera* L.) anavatanları arasında yer alması nedeniyle çok eski ve zengin bir bağcılık kültürüne sahiptir (Ağaoğlu ve Çelik 1985). 2020 yılı verilerine göre dünyada üretilen 78.034.332 ton üzümün 4.208.908 tonu ülkemizde üretilmektedir. Dünya üzüm üretimi içerisinde %5.39'lük pay ile ülkemiz 6. sırada yer almaktadır. Türkiye'de üzüm üretimi 400.998 ha'lık alanda gerçekleşmektedir. Dünya üzüm üretiminin gerçekleştiği alanların %5.77'sine sahip ülkemiz, üzüm üretim alanı bakımından dünyada 5. sırada yer almaktadır (FAO, 2020a). Ülkemiz toplam üzüm üretiminin (4.208.908 ton), tüm meyve üretimi (21.853.084 ton) içindeki payı %19.26'dır. Toplam üzüm üretimimiz içerisinde sofralık üzümün payı %52.70 (2.218.056 ton) iken, kurutmalık üzüm %36.46 (1.534.499 ton), şaraplık üzüm ise %10.84'lük (456.353 ton) bir paya sahiptir (TÜİK, 2020).

Yapılan bu çalışmada farklı değerlendirme şekilleri ile ülke ekonomisine önemli katkıları olan sofralık, kurutmalık ve şaraplık üzümün son on yıllık (2012 – 2021) mevcut durumundan projeksiyon katsayısı belirlenerek gelecekteki üretim miktarlarının tahmin edilmesi amaçlanmıştır.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Çalışmanın materyalini, ülkemizde yaygın olarak yetiştirilen üzümün Türkiye İstatistik Kurumuna ait 2011 – 2021 yılları arasındaki üretim alanları ve üretim miktarlarına ait değerler oluşturmaktadır (TÜİK, 2021). Sofralık, kurutmalık ve şaraplık üzümlere ait son on yıllık üretim miktarlarındaki artış ve azalış miktarlarının yüzdeler oranları hesaplanmıştır. Elde edilen bu değişim oranlarının ortalaması alınarak üzüm üretimine ait projeksiyon katsayısı belirlenmiştir. Bir önceki yılın sofralık, kurutmalık ve şaraplık üzüm üretim miktarı ile projeksiyon katsayısı çarpılarak, katsayılarıdaki artış ya da azalış doğrultusunda Türkiye'deki yetiştiriciliği yapılan üzümlerin 2031 yılına kadar olan üretim projeksiyonları tespit edilmiştir. Projeksiyon katsayılarında oluşan negatiflik azalışı, pozitiflik ise

artışı ifade etmektedir (Demir, 2013; Demir ve Kuş, 2016).

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

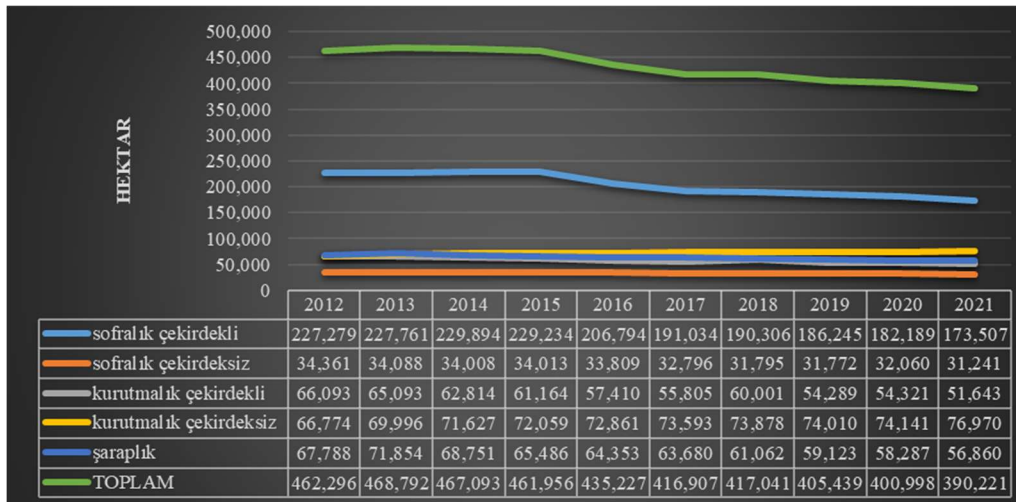
Sofralık, kurutmalık ve şaraplık üzümlere ait 2012 – 2021 yılları arasındaki üretim alanı değerleri Şekil 1'de, 2022 – 2031 yılları arasındaki projeksiyon değerleri ise Şekil 2'de verilmiştir. Sofralık, kurutmalık ve şaraplık üzüm üretim alanlarına ait 2012 – 2021 yılları arasındaki değişim oranları ve projeksiyon katsayısı Çizelge 1'de verilmiştir.

Ülkemizdeki üzüm üretim alanları ve değişim oranları yıllara göre artış ve azalışlar göstermiştir. Ancak kurutmalık çekirdeksiz üzüm grubu dışındaki diğer üzüm gurupları üretim alanları on yıllık süreç içerisinde azalmıştır. Kurutmalık çekirdeksiz üzüm üretim alanı 2012 yılında 66.774 ha iken 2021 yılında %15,3'lük artışla 76.970 ha olmuştur. Pozitif yönde gerçekleşen %1,60'luk projeksiyon katsayısı ile kurutmalık çekirdeksiz üzüm üretim alanının 2031 yılında 90.244 ha olacağı tahmin edilmektedir.

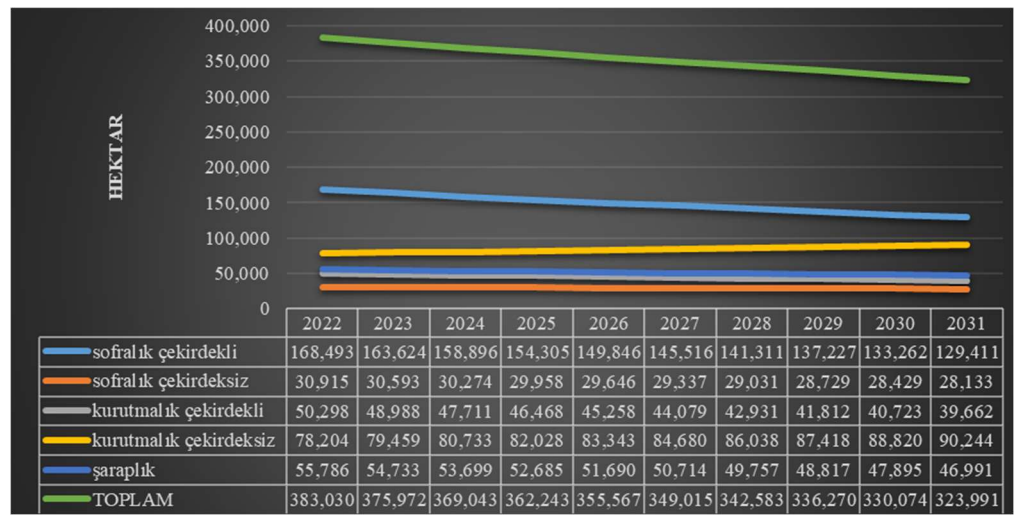
Üretim alanlarındaki azalış en çok sofralık çekirdekli (%-2,89), kurutmalık çekirdekli (%-2,61), şaraplık (%-1,89) ve sofralık çekirdeksiz (%-1,04) üzümlerde gerçekleşmiştir. Kurutmalık üzüm üretim alanlarında yaşanan artışa rağmen toplam üzüm üretim alanlarının azalış eğiliminde olduğu görülmektedir. 2012 yılında toplam üzüm üretim alanımız 492.296 ha iken 2021 yılında %20,7'lik azalışla 390.221 ha olmuştur. Toplam üzüm üretim alanlarının negatif yönlü projeksiyon katsayısı (%-1,84) üzüm üretim alanımızın 2031 yılında tahmini 323.991 ha olacağını göstermektedir.

Ülkemiz üzüm üretim alanlarında meydana gelen azalma trendi birçok üzüm üreticisi olan ülkelerde de görülmektedir. Dünyada üzüm üretimi yapan İran, Portekiz, Özbekistan ve ABD gibi ülkelerde üretim alanlarında önemli bir azalış trendi görülmektedir. Dünya genelinde 2017 yılından sonra üzüm üretim alanlarında stabilize bir durum gözlenmiş olsa da bu gelişme dünya genelinde heterojen bir yapıda seyretmektedir. 2013'ten bu yana Türkiye'nin üzüm üretim alanlarında ciddi bir düşüş yaşanmaktadır. Buna karşın dünya üzüm üretiminde söz sahibi Çin, İtalya ve Fransa gibi ülkelerde ise üretim alanlarında artış meydana gelmiştir (OIV, 2020).

Ülkemizde 2012 – 2021 yılları arasında üretim alanlarında meydana gelen azalma daha çok çekirdekli üzüm guruplarında gerçekleşmiştir. Üretim alanlarındaki bu azalışın gelecek yıllarda da devam edeceği tahmin edilmektedir. Bu değişimin nedeni, tüketici tercihlerinin çekirdeksiz üzümlerden yana olması ve üreticilerin gelir odaklı üretim yapması ile açıklanabilir.

Şekil 1. 2012 – 2021 yılları arasındaki sofralık, kurutmalık ve şaraplık üzüm üretim alanları

Şekil 2. 2022 – 2031 yılları arasındaki sofralık, kurutmalık ve şaraplık üzüm üretim alanlarına ait projeksiyon değerleri

Çizelge 1. Sofralık, kurutmalık ve şaraplık üzüm üretim alanlarına ait 2012 – 2021 yılları arasındaki değişim oranları ve projeksiyon katsayısı

Yıllar	Sofralık Çekirdekli (%)	Sofralık Çekirdeksiz (%)	Kurutmalık Çekirdekli (%)	Kurutmalık Çekirdeksiz (%)	Şaraplık (%)	TOPLAM (%)
2012 – 2013	0,21	-0,79	-1,51	4,82	6,00	1,41
2013 – 2014	0,94	-0,24	-3,50	2,33	-4,32	-0,36
2014 – 2015	-0,29	0,02	-2,63	0,60	-4,75	-1,10
2015 – 2016	-9,79	-0,60	-6,14	1,11	-1,73	-5,79
2016 – 2017	-7,62	-3,00	-2,80	1,00	-1,05	-4,21
2017 – 2018	-0,38	-3,05	7,52	0,39	-4,11	0,03
2018 – 2019	-2,13	-0,07	-9,52	0,18	-3,17	-2,78
2019 – 2020	-2,18	0,91	0,06	0,18	-1,42	-1,10
2020 – 2021	-4,17	-2,55	-4,93	3,82	-2,45	-2,69
Projeksiyon katsayısı (%)	-2,89	-1,04	-2,61	1,60	-1,89	-1,84

Sofralık, kurutmalık ve şaraplık üzümlere ait 2012 – 2021 yılları arasındaki üretim miktarları Şekil 3’de, 2022 – 2031 yılları arasındaki projeksiyon değerleri ise Şekil 4’de verilmiştir. Sofralık, Ülkemizde gerçekleştirilen toplam üzüm üretim miktarları yıllara göre değişiklik göstermiştir.

kurutmalık ve şaraplık üzüm üretim miktarlarına ait 2012 – 2021 yılları arasındaki değişim oranları ve projeksiyon katsayısı Çizelge 2’de verilmiştir.

Üzümün adaptasyon yeteneği güçlü olmasına rağmen tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de etkili olan

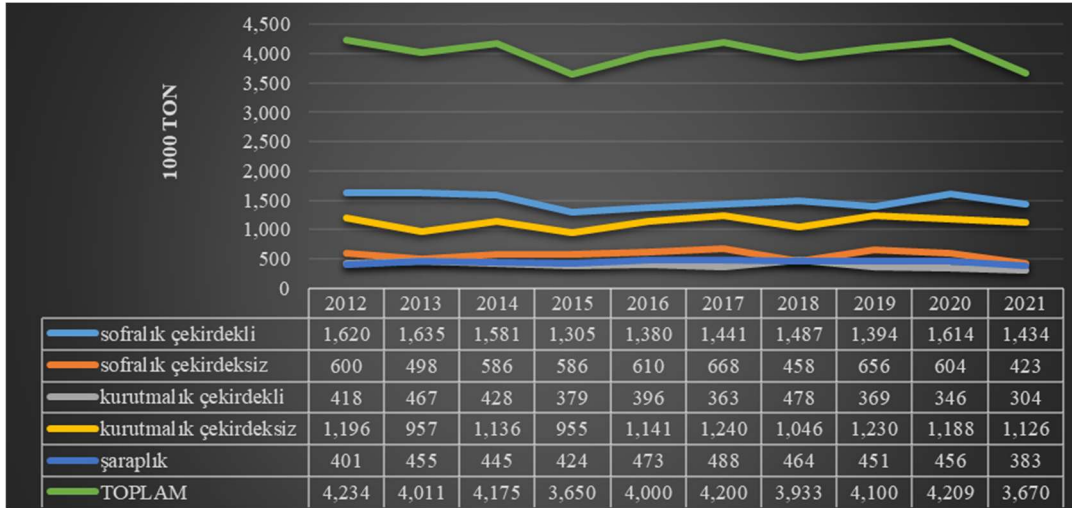
çeşitli biyotik ve mevsimsel yağışlar, soğuk zararı gibi bazı abiyotik stres koşulları yıllar bazında üzüm üretiminin düşmesine sebep olabilmektedir. Ayrıca günümüzde giderek etkisini arttıran küresel iklim değişikliği verimlilik üzerine önemli düzeyde etki etmektedir. Nitekim çevre şartları ve biyotik stres koşulları bütün tarım ürünlerinde verimi etkilemektedir (Yaman ve ark., 2018; Uzun ve ark., 2018).

Ülkemiz üzüm üretimi içerisinde 2021 yılı verilerine göre %39'luk paya sahip olan sofralık çekirdekli üzüm üretim miktarı ve değişim oranları yıllar bazında değişiklik göstermiştir. 2012 yılında 1.619.849 ton olan sofralık çekirdekli üzüm üretimi 2021 yılında %11,5'lik azalışla 1.434.010 ton gerçekleşmiştir. On yıllık projeksiyon katsayısı negatif yönde %-0,90 olarak hesaplanmıştır. Projeksiyon katsayısı dikkate alınarak yapılan hesaplamalar sonucunda sofralık çekirdekli üzüm üretimi 2031 yılında 1.310.116 ton olarak hesaplanmıştır.

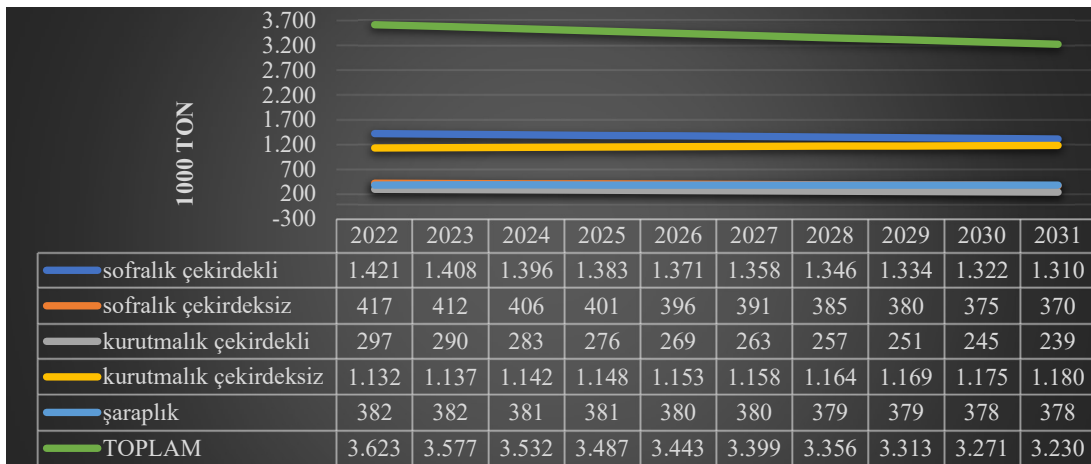
Üretilen üzüm miktarı içindeki payı (%30,7) ve ekonomik katkısı açısından önem arz eden kurutmalık çekirdeksiz üzüm üretimi yıllar bazında değişiklik göstermiş olsa da

üretim miktarının artma eğiliminde olduğu görülmektedir. Son on yıllık üretim miktarlarına göre kurutmalık çekirdeksiz üzümün projeksiyon katsayısı %0,47 olarak hesaplanırken, projeksiyon katsayısı pozitif çıkan tek üzüm grubu olmuştur. 2012 yılında 1.196.312 ton olan üretim miktarı 2021 yılında 1.126.304 ton gerçekleşmiş olup, projeksiyon katsayısına göre 2031 yılında 1.180.421 ton olarak tahmin edilmektedir.

Sofralık çekirdeksiz, kurutmalık çekirdekli ve şaraplık üzüm üretim projeksiyon katsayısı negatif yönde (sırasıyla %-1,32; %-2,38; %-0,14) değerler olarak üretim miktarlarındaki azalışı net bir şekilde göstermiştir. %2,38'lük projeksiyon katsayısı ile üretim miktarlarındaki en çok azalış kurutmalık çekirdekli üzümlerde gerçekleşmiştir. Çalışma kapsamında elde edilen projeksiyon katsayılarına göre kurutmalık çekirdeksiz üzüm üretiminin gelecek yıllarda pozitif yönde gelişeceği tahmin edilmiş olsa da ülkemiz toplam üzüm üretim miktarımızın giderek azalacağı öngörülmektedir. 2012 yılında 4.234.305 ton olan üzüm üretimimiz 2021 yılında 3.670.000 ton olarak gerçekleşmiştir. 2031 yılında üretim miktarımız negatif yönlü %-1,27'lik projeksiyon katsayısı ile 3.229.701 ton olacağı tahmin edilmektedir.

Şekil 3. 2012 – 2021 yılları arasındaki sofralık, kurutmalık ve şaraplık üzüm üretim miktarları

Şekil 4. 2022 – 2031 yılları arasındaki sofralık, kurutmalık ve şaraplık üzüm üretim miktarlarına ait projeksiyon değerleri

İstatistiksel veriler dünyada üzüm üretiminde yıllara ve ülkelere göre değişen oranlarda artış ve azalışlar yaşandığını göstermektedir. Üzüm üretim miktarında her ne kadar dalgalanmalar yaşansa da dünya genelinde uzun vadeli bir artış trendi gözlemlenmektedir. Bu artış trendi üzüm üretiminde önde gelen Çin, Fransa ve İtalya gibi ülkelerin üretim alanlarında ki artışın üretim miktarına yansması ve diğer ülkelerin modern yetiştiricilik sistemlerine geçmesi ile yaşanan verim artışlarına bağlanabilir (FAO, 2020b).

Çalışmamızda elde ettiğimiz üzüm üretim miktarının projeksiyon değerleri, kurutmalık çekirdeksiz üzümün artış eğiliminde olmasına rağmen toplam üzüm üretim miktarımızın azalış eğiliminde olacağını göstermektedir. Türkiye, hem üretim alanı hem de üretim miktarı bakımından önemli üzüm üreticisi ülkeler arasında yer almasına rağmen, verim ve kalite bakımından beklenen başarıyı elde edememiştir (Arslan, 2015; DİKA, 2021). Ülkemizde yapılan bağıcılıkta modern terbiye sistemlerinin uygulanması, sulama, gübreleme ve hastalık-zararlı ile mücadele gibi kültürel uygulamaların etkinliğinin artırılması ile verim ve kalitede artışlar yaşanacağı aşikardır.

Çizelge 2. Sofralık, kurutmalık ve şaraplık üzüm üretim miktarlarına ait 2012 – 2021 yılları arasındaki değişim oranları ve projeksiyon katsayısı

Yıllar	Sofralık Çekirdekli (%)	Sofralık Çekirdeksiz (%)	Kurutmalık Çekirdekli (%)	Kurutmalık Çekirdeksiz (%)	Şaraplık (%)	TOPLAM (%)
2012 – 2013	0,91	-16,99	11,74	-20,00	13,62	-5,26
2013 – 2014	-3,30	17,70	-8,36	18,69	-2,22	4,09
2014 – 2015	-17,40	0,04	-11,29	-15,90	-4,85	-12,58
2015 – 2016	5,72	4,10	4,34	19,45	11,57	9,59
2016 – 2017	4,41	9,42	-8,27	8,66	3,27	5,00
2017 – 2018	3,21	-31,43	31,61	-15,62	-4,99	-6,36
2018 – 2019	-6,27	43,21	-22,76	17,55	-2,73	4,25
2019 – 2020	15,81	-7,97	-6,14	-3,40	1,19	2,66
2020 – 2021	-11,17	-29,95	-12,27	-5,20	-16,09	-12,80
Projeksiyon Katsayısı (%)	-0,90	-1,32	-2,38	0,47	-0,14	-1,27

3. SONUÇ VE ÖNERİLER

Asmanın meyvesi olan üzüm, taze ve kurutmalık tüketimde, çeşitli şekillerde işlenerek alkollü ve alkolsüz içeceklerde, ilaç ve kozmetik sektöründe kullanılabilirken yaprakları ise salamura şeklinde değerlendirilmektedir. Üzümün çok yönlü olarak değerlendirilmesi diğer meyvelere kıyasla halk arasında daha değerli olmasını sağlamaktadır. Ayrıca ülkemizin kurutmalık çekirdeksiz üzümünden ekonomik anlamda önemli gelirler elde etmesi üreticiler tarafından bağıcılığa olan ilginin artmasına sebep olmaktadır.

Yapılan bu çalışma ile ülkemizde yetiştiriciliği yapılan üzüm gruplarına ait son on yıllık (2012 – 2021) mevcut durumuna göre projeksiyon katsayıları hesaplanarak gelecekte yapılacak üzüm üretim miktarları hakkında bir fikir oluşmasını sağlamıştır. Üzüm gruplarına ait üretim alanlarında meydana gelen azalış oranlarına paralel olarak üretim miktarları da azalış eğilimi göstermiştir. Çalışma sonucunda kurutmalık çekirdeksiz üzüm üretimi

dışında diğer üzüm gruplarına ait üretim miktarında ve üretim alanlarında 2031 yılına kadar azalış olacağı öngörülmüştür. Ancak yıllar içerisinde meydana gelen bu azalma eğilimi çekirdekli üzüm gruplarında daha hızlı gerçekleşmektedir. Biyotik ve abiyotik stres koşulları, diğer meyve türlerinde olduğu gibi üzüm üretiminde de yıllar içerisindeki üzüm üretiminde dalgalanmaya sebep olmaktadır. Ayrıca çevresel koşulların haricinde tüketici tercihleri ve üreticilerin ekonomik getiri odaklı yaklaşımı da üzüm üretim değerlerinde meydana gelen değişiklikleri etkilemektedir. Nitekim çekirdeksiz üzüm gruplarındaki azalışın çekirdekli üzüm gruplarına nazaran yavaş olmasının nedeni tüketici tercihlerinin çekirdeksiz üzümlerden yana olmasına bağlanabilir.

Sonuç olarak projeksiyon değerleri gelecek yıllarda üzüm üretimimizde azalma meydana geleceğine işaret etmektedir. Ancak modern bağıcılık tekniklerinin kullanılması sonucunda yaşanacak verim ve kalite artışı ile bu azalış trendin tersine çevirerek dünya üzüm üretiminde söz sahibi ülke konumuna gelinebileceği öngörülmektedir.

KAYNAKLAR

- Ağaoğlu, Y.S., Çelik, H., 1985. Conservation of Germplasm of *Vitis vinifera* L. in Turkey, 4th. International Grapevine Breeding Symposium, 13–18 April 1985, 40–42
- Adınır, M., 2011. Salamuralık yaprak toplanan omcalardaki koruk üzümün (*Vitis vinifera*) turşu olarak değerlendirilmesi. Yüksek lisans tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tokat
- Arslan, S., 2015. Üzüm, TEPGE Yayın No: 268, Ankara
- Çelik, H., 2006. Üzüm Çeşit Kataloğu. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Bahçe Bitkileri Bölümü. Sun Fidan A.Ş. Mesleki Kitaplar Serisi-3:165, Ankara
- Demir, B., 2013. Mersin İlinin Tarımda Teknoloji Kullanım Projeksiyonu. *Alinteri*, 24 (B) – 29-34
- Demir, B., ve Kuş, E., 2016. İç Anadolu Bölgesinin Tarımda Teknoloji Kullanım Projeksiyonu. *Nevşehir Bilim ve Teknoloji Dergisi TARGİD Özel Sayı*, 89-95
- DİKA, 2021. TRC3 Bölgesi'nde Bağcılığın Geliştirilmesi Raporu. <https://www.dika.org.tr/assets/upload/dosyalar/trc3-bolgesinde-bagciligin-gelistirilmesi-raporu.pdf> (Erişim tarihi: 15.03.2022)
- FAO, 2020a. Crops and livestock products. <https://www.fao.org/faostat/en/#data/QCL> (Erişim tarihi: 15.03.2022)
- FAO, 2020b. Crops and livestock products. <https://www.fao.org/faostat/en/#data/QCL/visualize> (Erişim tarihi: 15.03.2022)
- OIV, 2020. State of the world vitivinicultural sector in 2020.
- TÜİK, 2020 Bitkisel Üretim İstatistikleri. <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=92&locale=tr> (Erişim tarihi: 15.03.2022)
- TÜİK, 2021 Bitkisel Üretim İstatistikleri. <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=92&locale=tr> (Erişim tarihi: 15.03.2022)
- Uzun, A., Yaman, M., Pınar, H., Çetin, N., ve Say, A., 2018. Türkiye'de ekonomik olarak yetiştiriciliği yapılan sert çekirdekli meyvelerin üretim projeksiyonu. *BAHÇE 47 (Özel Sayı 2: Uluslararası Tarım Kongresi (UTAK 2018))*: 79–83
- Yaman, M., Uzun, A., Çetin, N., ve Say, A., 2018. Türkiye'de yetiştiriciliği yapılan bazı üzüksü meyvelerin üretim projeksiyonu. *Erciyes Tarım ve Hayvan Bilimleri Dergisi*, 1(1), 19-24